

АПСТРАКТ

Монографија „Принципи конфигурације стамбеног простора“ представља значајан допринос теоријском и истраживачком раду у области архитектуре. Аутори су успешно објединили своја и туђа теоријска и пројектантска искуства, наглашавајући важност научног приступа у архитектури. Књига је структурирана у шест поглавља, од уводне дефиниције конфигурације до анализе специфичних принципа, чиме пружа дубљи увид у сложеност и слојевитост стамбене архитектуре. Посебно се истиче значај континуитета истраживања кроз темељну анализу функционалних, структуралних, организационих и перцептивних принципа конфигурације простора. Аутори указују на потребу за даљим истраживањима која би конкретизовала параметре попут индекса поливалентности и типологије поливалентних станова, као и на могућност увођења ових принципа у регулативу. Књига је важан ресурс у области архитектуре и урбанизма, нудећи дубоку анализу литературе и примера из праксе. Она представља оригинални допринос историји и теорији пројектантско-урбанистичке праксе и подстиче нова истраживања и развој нових принципа у стамбеној архитектури.

Кључне речи: конфигурација стамбеног простора, функционални принципи, структурални принципи, организациони принципи, перцептивни принципи

Први утисак када се сусретнемо са овом књигом је њен наслов. Зашто принципи конфигурације и шта су аутори подразумевали под тим термином? Већ у предговору читалац налази одговор на ово, наизглед једноставно, питање. Феномен конфигурације стамбеног простора аутори посматрају као термин вишег реда, који обухвата функционалне, структуралне, организационе и перцептивне принципе. Сваки од ових принципа је детаљно истражен, анализиран и систематизован у оквиру посебних поглавља, и чини базу за разумевање сложености и слојевитости стамбене архитектуре.

Следећи утисак, не мало значајан када су у питању књиге о архитектури, чине графичка обрада, дизајн, ауторски печат који се односи на цртеже, графиконе, табеле, затим читљивост, приступачност и „лакоћа путовања“ кроз ово штиво, не само за стручњаке, већ и за студенте архитектуре, као и за читаоце којима ово није ужа струка, посебно оне из тангентних дисциплина.

Сложеност теме, која није довољно истражена и теоријски обрађена и која није адекватно пратила праксу, била је свакако прави изазов за ауторе. Разлог за овакву ситуацију је, по њиховом мишљењу, „чињеница да се архитекти у професионалном смислу остварују, пре свега, кроз пројектантску активност и да нису чести ствараоци који се поред пројектовања баве теоријским и истраживачким радом“. Са мотивом да обједине, не свамо своја, већ и бројна пројектантска и теоријска искуства других аутора, настала је ова књига. Важност континуитета истраживачких доприноса, не само у овој области, потврђена је кроз бројне цитате и надовезује се на наслеђе београдске школе становања ревитализујући просторне премисе „кружне везе, техничког блока, људских потреба, отвореног плана“ итд.

Књига је подељена у шест поглавља у којима су распоређене специфичне тематске јединице. У УВОДУ су анализирана карактеристична тумачења појма конфигурације и закључено је да примена овог термина у теорији није увек сасвим одређена. Након компаративне анализе карактеристичних тумачења термина структура,

организација и конфигурација у области архитектуре успостављене су релације између ових појмова и истакнута је дефиниција термина конфигурација простора, која објашњава узрочно-последичне везе између значења разматраних појмова, а која гласи: „Конфигурација простора у архитектури подразумева примену функционалних, структуралних, организационих и перцептивних принципа с циљем његовог целовитог естетског уобличавања“.

У другом поглављу Функционални принципи аутори на почетку истичу да се они односе на ставове или опредељења која обухватају састав, односно присутност и карактеристике одређених функција у простору. Уводи се термин људске потребе који се користи да означи мотиве који подстичу људе на обављање различитих активности у просторима који су за њих димензионисани и намењени. Надовезујући се на теорију мотивације људских потреба која је објављена у раду америчког психолога Абрахама Маслова, аутори истичу улогу архитекте који процењује које су потребе корисника трајног карактера, а које привремене, као и могућност одређивања трендова трансформација привремених потреба у оквиру стамбеног простора. Задовољење људских потреба чини основу функционалне организације стамбеног простора. У оквиру овог поглавља анализирана је сврсисходност (утилитарност) као општи функционални принцип по коме простор мора да буде адекватно димензионисан, осветљен и материјализован да би одговарао одвијању одређене стамбене функције у њему. Употребна вредност је један од кључних термина када се говори о функционалности у архитектури. Аутори сматрају да критеријуми којима се постиже виши ниво употребне вредности стамбеног простора још увек нису довољно истражени и да је један од основних разлога за овакву ситуацију поистовећивање термина употребна вредност са квалитетом стана. Полемишући и анализирајући више теорија, опредељују се за став да је квалитет стамбеног простора потребно процењивати у односу на стандарде као опште прихваћене друштвене норме. Табеларни прикази и компарације појединих термина јасно одређују разлике међу њима, али и еквиваленцију појмова. У оквиру овог поглавља изузетно добро је обрађен део који се односи на ергономичност и човекомерност, са таксативном анализом функционалних мерила и стандарда, информативним цртежима и цитатима бројних аутора, који додатно објашњавају и анализирају ове појмове.

Треће поглавље се бави Структуралним принципима кроз анализу компатибилности, интерконекије и темпоралности функција. Аутори као најзначајнији структурални принцип истичу компатибилност функција, коју дефинишу као систем могућих релација између стамбених функција, које су одређене њиховим карактеристикама агресивности, неутралности или осетљивости. Интерконекија подразумева међусобно повезивање стамбених функција, које је засновано на просторним и временским релацијама, док темпоралност релација у структури проистиче из променевиог карактера стамбених функција. Оно што је изузетно значајно у овом делу монографије је чињеница да су аутори за полазиште имали бројна истраживања, пре свега значајног теоретичара, истраживача и пројектанта

Михаила Чанка, која су проширили и даље унапредили обогатујући их кроз текст, табеле, графиконе и цртеже, пажљиво се односећи према изворним документима и ауторству.

У хијерархији пројектантских принципа обрађених у овој монографији кључно место заузима четврто поглавље које обрађује Организационе принципе кроз неколико сегмената као што су: груписање, диференцијација, позиционирање, поливалентност и интегрисање функција као и истицање елемената у склопу. Полазећи од основних људских потреба, „поједини елементи стана тежиће међусобном груписању комплементарних активности и функција, правећи тако зоне сродних просторија, различитих по ритму и начину коришћења, које се могу међусобно допуњавати, и оних које томе нису компатибилне по условљености свог програма“. Мотиви који утичу на организацију стамбеног простора могу бити различити и зависе од бројних фактора: људских потреба, става архитекте, непосредног окружења и др. Најбројније и уједно најзначајније организационе принципе чине они који утичу на груписање, диференцијацију и интеграцију стамбених функција, јер они најдиректније одређују карактер унутрашње структуре простора, док су принципи који утичу на позиционирање и поливалентност функција у стамбеном простору ређе у примени. У књизи су анализирани карактеристичне функционалне целине и концепти њиховог груписања, који се најчешће јављају у стамбеној архитектури и последица су различитих интеракција између стамбених функција. Организациони, као и остали принципи обрађени у овој књизи зналачки су анализирани, поткрепљени су бројним релевантним истраживањима из различитих области, успостављена је релација међу њима, те се могу читати као посебне целине и користити као „практични појмовник стамбене архитектуре“.¹ Ослањајући се и цитирајући ауторе из других области, као што су социоекономске, антрополошке, ергономске и друге, аутори анализирају однос структуре породице и организације стана обрађујући део који се односи на диференцијацију стамбених просторија, када је неопходно задовољити одређене групе људских потреба, односно раздвојити просторије због неког облика некомпатибилности функција и потенцијалног функционалног конфликта. Истичу се потребе за издвајањем и заједништвом чланова породице, а самим тим и за диференцијацијом одређених просторија, која се мења током развоја породице. Занимљив је, и донекле иновативан, приступ аутора када анализирају потребе одређених група корисника стана, као што су деца или припадници тзв. „треће генерације“. У овом поглављу су, кроз сликовите и јасне примере из праксе, прецизно објашњени бројни појмови као што су: „кружна веза“, „отворени план“, „салонски стан“, концепт „простора у простору“, „флексибилност простора“ итд.

Пето поглавље обрађује Перцептивне принципе који се односе на доживљаје просторности, просторног комфора и територијалности у стамбеном простору. Доживљај просторности повезан је са визуелним и просторним

1 Из рецензије проф. Владимира Лојанице

комфором, те аутори предлажу различите методе којима се то постиже: од обликовања физичких граница простора применом отвореног плана, флексибилности, анфиладе или кружне везе, делимичног, усмереног или потпуног отварања простора према окружењу, па све до примене неке од оптичких илузија којима се редефинише доживљај граница простора. Занимљиве су анализе бројних истраживача из различитих области (филозофије, архитектуре, географије, социологије, психологије и др.) који су се бавили аспектима просторности и тражили одговоре на питања: шта је просторност, како се постиже и који су ефекти њеног доживљаја. Када је у питању термин „просторни“ комфор, аутори полемишу са ставовима других аутора по којима просторни комфор проистиче из квалитетне функционалне организације простора и ергономије физичког окружења. Став аутора, који они и доказују у овом делу монографије, јесте да и поред широке примене у пракси још увек не постоји јасно одређење овог термина у науци, а његова примена се подразумева као еквивалент угодности простора. Основни разлози за овакву околност проистичу из чињенице да су параметри за постизање просторног комфора углавном релативни и сложенији за анализирање од параметара за постизање термичког или звучног комфора, као и да постоји веома мали број научних радова чији је предмет просторни комфор, што указује да је поље ове области науке још увек у зачетку.

У Закључку аутори су отворени за нове идеје и другачије разврставање и груписање принципа у поједине категорије (поглавља), што произилази из различитих узрочно-последичних веза. Поред тога, иницирани су могући правци даљих истраживања, као што су: емпијска истраживања која би довела до конкретизације параметара који одређују тзв. индекс поливалентности, истраживања која би детаљније одредила типологију и карактеристике поливалентних станова, емпијска провера и систематизација граница територијалности у другим областима људских делатности, истраживања којима би се формирала база за стандардизацију принципа и њихово евентуално увођење у регулативу итд. Што се тиче примене сазнања у пракси, аутори сматрају да део који се односи на структуру принципа и параметара може да буде основ за формулисање пројектног задатка у разговору са познатим корисником коме је потребно пројектовати стамбени простор као одговор на специфичну хијерархију потреба које он поседује. Истраживања у овој области би могла да буду усмерена и у правцу изналажења и анализе нових принципа, или бар принципа који нису разматрани у овој књизи, попут читљивости или изражајности стамбеног простора, типологије анфиладе и кружних веза, доживљаја територијалности у концептима заједничког становања и др., као и у правцу њихове систематизације у предложеном или неком новом систему релација.

Пратећи дугогодишњи пројектантски и истраживачки рад ово двоје аутора у области стамбене архитектуре, може се закључити да ова монографија чини сублимацију теоријских и историографских тема и различитих концепата који се примењују у пројектовању стамбених

простора. Књига садржи изузетну анализу домаће и светске литературе, истраживања и изведених или пројектованих стамбених форми, који сви заједно доприносе јасноћи изложених ставова аутора, и представља оригинални допринос историји и теорији пројектантско-урбанистичке праксе. Значајна вредност књиге је свеобухватна историјска анализа развоја стамбене архитектуре и доприноса најзначајнијих домаћих и светских стваралаца, са којима аутори зналачки полемишу, развијају нове идеје и принципе, уз уважавање другачијих ставова.

Дугогодишњи истраживачки рад аутора, који се може сагледати кроз обиман број њихових објављених текстова који се баве тематиком стамбених простора и који је обрађују са различитих аспеката, уткан је у ову значајну књигу. Распон њихових истраживања прати токове мисли, идеја, остварених научних и стручних резултата из области архитектуре и урбанизма најзначајнијих светских и домаћих аутора кроз готово цео 20. и прву четвртину 21. века. Не ради се ту само о области архитектуре, већ су значајни осврти и на антрополошка, филозофска и социолошка истраживања која прате ову изузетно важну тематику, која је неминовно уткана у свакодневни живот свих становника ове планете.

Треба истаћи још једну вредност ове монографије која на нов начин обрађује наведене принципе који се могу применити и на друга поља архитектуре као што су јавни, сакрални и други објекти. На више места у књизи постављају се бројна питања и отварају могућности за даља истраживања, не само у области стамбене архитектуре.

Све анализе и промишљања праћени су примерима, сликама, шемама, графичким приказима који додатно објашњавају теоријска разматрања који су за архитектонску струку, која се у доброј мери ослања на визуелну перцепцију и презентацију, врло значајни.

Рукопис је писан тако да следи логичан редослед и хијерархију пројектантских принципа примењених у стамбеној архитектури. Текст је писан јасно, концизно, врло је читљив и прихватљив и за читаоце који се на директан начин не баве овом тематиком. Још једна значајна карактеристика, коју је потребно нагласити је да се књига, слично добро конципираној приповедачкој литератури, може читати редом или се пажња може усмерити на поједине тематске целине које су у фокусу читаоца. Монографија се може препоручити и као литература за студенте архитектуре, као изузетно корисно штиво које може, поред едукатвне примене, бити и пример добро осмишљеног истраживања, са јасном методологијом и јасно постављеним тезама, хипотезама, као и критичким промишљањима и закључцима.

Препорука издавачима је да се књига преведе на енглески језик и да се обе верзије издају у електронском облику и поставе на сајтове издавача, како би ово вредно дело допрло до већег броја читалаца и изван територије Србије.

др Мила Пуцар